

Novykova Nina Ivanivna – PhD in Pedagogics, Associate Professor, Head of Department of Natural and Mathematical Education, Communal Institution of Lviv Regional Council "Lviv Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education" (Lviv, Ukraine). E-mail: ninov@ukr.net

УДК 17.023.26.01:371.1

КУЛЬТУРА ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ, КРИТЕРІЇ І РІВНІ ЇЇ СФОРМОВАНOSTI

С. С. Рашидова

ORCID 0000-0002-2573-4276

О. В. Старовойтова

Неабиякого значення набуває проблема формування культури педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу вищого навчального закладу в сучасній нестабільній, суперечливій Україні. Через це автори акцентують увагу на тому, що викладачам необхідно зрозуміти свою роль у житті кожного студента, навчитися сприймати кожного як особистість і бачити в ньому рівноправного партнера у спілкуванні та співпраці, а також вчити своїх вихованців такому ж рівноправному відношенню один до одного. Викладач ЗВО має не тільки надавати знання, а й відкривати, і розвивати таланти, здібності студента, створювати умови до самостійності, самовираження тощо. А це під силу тільки тому викладачу, який сам працює над покращенням, удосконаленням своєї педагогічної майстерності, підвищенням рівня культури педагогічної взаємодії зі студентами, колегами та батьками вихованців.

У статті розглянуто компонентний склад культури педагогічної взаємодії, а саме: педагогічної культури, педагогічного спілкування і співпраці викладачів та студентів вищих навчальних закладів. Представлено критерії, які охопили вищевказані складові. На основі критеріїв розроблено рівні сформованості культури педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу: високий, середній і низький. Надано характеристику кожному з рівнів. Доведено вплив високого рівня культури педагогічної взаємодії на освітню, дослідницьку, виховну, організаційну, професійну діяльність і визначено його роль в створенні особистості студента.

Досягнення високого рівня взаємодії – це досягнення майстерності і в управлінні освітнім процесом, і в результатах навчання і виховання – розвитку особистості вихованця як високодуховної людини і як висококваліфікованого професіонала.

Ключові слова: культура педагогічної взаємодії, педагогічна культура, педагогічне спілкування, співпраця, критерії педагогічної взаємодії, рівні сформованості культури педагогічної взаємодії.

Постановка проблеми. Нова гуманітарно-педагогічна парадигма сучасної освіти диктує відповідні умови педагогічної взаємодії викладачів і студентів. Зміни торкаються кожного учасника освіти, і щоб вони були спрямовані на покращення педагогічної діяльності, педагогам слід навчитися співпрацювати в новій системі: сприймати студента не лише як об'єкт – індивідуальність, що розвивається шляхом впливу, отримання знань, а й як суб'єкта – особистість, яка прагне до пізнання та розвитку, самостійності у діях, рішеннях та висновках. Досягти ефективної взаємодії можна за умов переосмислення власних педагогічних дій, готовності до співпраці, співтворчості з колегами і студентами, роботи педагогів над власними рисами, над власними помилками, над упередженнями конфліктів тощо. Саме педагоги є будівниками взаємодії зі студентами. Вони завжди у полі зору, в центрі уваги, тому виступають взірцем для наслідування поведінки, вчинків, є не тільки і не стільки керівниками, а перш за все помічниками, організаторами.

Тож, неабиякого значення набуває проблема формування культури педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу вищого навчального закладу. Особливо це стає значущим у сучасній нестабільній, суперечливій Україні. Через це слід зазначити, що викладачам необхідно зрозуміти свою роль у житті кожного студента, навчитися сприймати кожного як особистість і бачити в ньому рівноправного партнера у спілкуванні та співпраці, а також вчити своїх вихованців такому ж рівноправному відношенню один до одного. Викладач ЗВО має не тільки надавати знання, а й відкривати, і розвивати таланти, здібності студента, створювати умови до самостійності, самовираження тощо. А це під силу тільки тому викладачу, який сам працює над покращенням, удосконаленням своєї педагогічної майстерності, підвищенням рівня культури педагогічної взаємодії зі студентами, колегами та батьками вихованців.

Мета статті – теоретично дослідити проблему формування культури педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу університету і визначити критерії та рівні сформованості цієї взаємодії.

Результати дослідження і аналіз сучасної наукової літератури. В статті нашу увагу привернули деякі наукові праці вчених-педагогів, в

роботах котрих розглянуті такі явища та процеси, як педагогічна культура, педагогічне спілкування, взаємодія учасників освітнього процесу (М. В. Бабич, С. С. Вітвицька, В. А. Гладуш, С. У. Гончаренко, В. М. Гриньова, А. В. Донцов, М. Б. Євтух, А. К. Солодка, М. М. Фіцула, Т. В. Черкашина, Г. П. Шевченко та інші).

Як зазначає академік НАПН України Г. П. Шевченко (2017), «педагогічне середовище університету є гармонійно організованим культурним простором, в якому здійснюється процес освіти, окультурення, виховання і розвитку особи відповідно до ідеалів вищої школи, ідеалів суспільства і людства» (с. 71). «Важливим компонентом педагогічного середовища університету є діалогічна взаємодія студентів, студентів і викладачів, яка по суті є комунікативною культурою всіх суб'єктів педагогічного процесу...» (Шевченко, 2017, с. 71).

М. Б. Євтух і Т. В. Черкашина (2012), розглядаючи поняття «культура взаємин», підкреслюють, що логіка цього поняття «містить в собі головне завдання, яке полягає у формуванні внутрішньої культури особистості і культури її зовнішніх взаємозв'язків» (с. 11). Предметом навчального курсу «Культура взаємин», розробленого авторами, «виступає суб'єкт, який виявив внутрішню готовність і здатність до самопізнання, самовдосконалення та творчої самореалізації» (с. 11).

У глобальному світі, коли існує реальний обмін студентами, а отже, і обмін культурами, коли іноземні студенти вчаться в кожному українському виші, з'явилися такі поняття, як «міжкультурна комунікація», «кроскультурна взаємодія». «Кроскультурна взаємодія постає як свідомий і динамічний процес взаєморозуміння та створення смислу в ході здійснення учасниками діалогу різновиду взаємозалежних і взаємозумовлених видів діяльності, що сприяє їхньому взаємозбагаченню та розвитку і створює особливе поле спілкування, в якому наявні індивідуальні новоутворення сторін» (Солодка, 2015, с. 5).

За нашим розумінням, «культура педагогічної взаємодії залежить від умов дотримання загальної, моральної та професійної культури у співпраці та спілкуванні, вибору ефективних, необхідних, за певних умов, оптимальних видів, стилів, форм і методів співробітництва учасників освітнього процесу» (Рашидова та Старовойтова, 2018, с. 193). Згідно з теоретичною моделлю, представленою нами у попередній статті, основними компонентами культури педагогічної взаємодії в освітньому процесі є: педагогічна культура, педагогічне спілкування і співпраця (співтворчість).

Дослідники сьогодення наголошують на суб'єкт-суб'єктних відносинах між учасниками освітнього процесу. Так, М. М. Фіцула вважає,

що «спілкування педагога зі студентом є специфічним, тому що за статусом вони перебувають на різних позиціях: викладач організовує взаємодію, а студент сприймає її, включається в неї. Завдання педагога – допомогти студенту стати активним співучасником педагогічного процесу..., тобто гарантувати суб'єкт-суб'єктний характер педагогічних відносин» (Фіцула, 2006, с. 66). Основні особливості таких відносин в освітньому процесі: особистісна орієнтація учасників навчання, рівноправний характер спілкування між учасниками-суб'єктами, взаємодовіра, взаємоповага, співпереживання, толерантність до інаковості, інтерактивні методи у навчанні тощо.

Спілкування як основний спосіб взаємодії викладача та студентів є необхідною й невід'ємною складовою співпраці. Тому слід зазначити про важливість обраного педагогом стилю спілкування. Адже стиль – це своєрідна форма поведінки викладача в умовах ЗВО, ставлення до студентів (характер стосунків), сприйняття їх. Серед різноманіття відомих та загальноприйнятих класифікацій стилів педагогічного спілкування виокремлюється традиційно прийнята для управлінців: демократичний, ліберальний, авторитарний стилі. Загальновідомо, що найефективніший стиль для формування та розвитку саме особистісних якостей у студентів є демократичний стиль, що базується на партнерських та рівноправних засадах. Саме за такого стилю педагогічне спілкування набуває суб'єкт-суб'єктних відносин. «Педагогічне спілкування – форма навчальної взаємодії, співробітництва педагогів і студентів; складна взаємодія людей, в якій здійснюється обмін думками, почуттями, переживаннями, способами поведінки, звичками» (Гончаренко, 2011, с. 437).

Розглядаючи спілкування як основний спосіб взаємодії викладача та студентів, а також необхідною і невід'ємною складовою співпраці, зупинимося на останній.

Співпрацю в навчально-виховному процесі будемо розглядати через діалог та діяльність. Зрозуміло, що в процесі співпраці та через спілкування відбувається навчально-пізнавальна, виховна, розвивальна, дослідницька, практико-професійна діяльність учасників освітнього процесу. Співпраця, співтворчість припускають використання різноманітних форм і методів, як традиційних, так і нетрадиційних, активних: виконання індивідуальних і колективних вправ, пошук необхідної інформації, вивчення і аналіз наукової літератури, вирішення творчих і проблемних завдань, підготовка проектів, створення презентацій, підготовка до практичних і семінарських занять, діяльність на лабораторно-практичних заняттях, підготовка рефератів, докладів, виступів на конференціях, участь у дискусіях,

диспуатах, виконання дипломних робіт, написання наукових статей, участь і підготовка тренінгів, квестів, ділових ігор тощо.

Безумовно, основним методом і засобом співпраці у навчально-виховному процесі є діалог, оскільки кожна спільна діяльність потребує відповідних знань і умінь домовлятися, переконувати, вмінь вислухати співрозмовника, прийняти і зрозуміти висловлювання, здібності та дії, відмінні від своїх. Ступінь сформованості суб'єкт-суб'єктного підходу саме розкривається у наявності та виборі оптимального виду діалогу. У цьому процесі освіта має виступати у вигляді рівноправних (партнерських) відносин між педагогами й студентами, в міру знань і можливостей кожного.

Враховується значимість кожного учасника педагогічної взаємодії. Проте, на відміну від студентів, викладач створює умови, регулює і контролює навчально-виховний процес.

Слід зазначити, що культура взаємодії залежить і від загальної, і від професійної культури педагога. Коли ж ми говоримо про педагога, ми повинні усвідомлювати, що його професійна культура має включати в себе і загальну, внутрішню культуру. Адже «від того, яку світоглядну і ціннісно-моральну орієнтацію отримають студенти педагогічних спеціальностей в умовах вузівської освіти, залежить розвиток демократичних державотворчих процесів» (Донцов, 2008, с. 9). У контексті цього, влучним є зауваження професора М. В. Гриньової (2006), що «педагогічна культура викладача діалектично пов'язана з усіма елементами особистісної культури: моральною, естетичною, розумовою, правовою, політичною, екологічною та ін., оскільки вона є інтегральним показником інших видів культур, їхнім складником і водночас містить їх» (с. 59).

Таким чином, рівень культури педагога напряму залежить від його особистісних рис, світогляду, загального розвитку, життєвих цінностей.

«... педагогічна культура викладача – це особистісне утворення, інтегрована система педагогічних цінностей, в основу яких покладені духовні цінності, що є досить стійким підґрунтям, згідно з яким викладач співвідносить своє життя і професійно-педагогічну діяльність» (Бабич, 2014, с. 59).

Професійна культура, разом з тим і перш за все, передбачає знання з профільного предмета; знання методів та засобів його викладання; організацію та регулювання навчальним і виховним процесами, співпрацею, співтворчістю, розвитком студентів; готовність до творчості у різних проявах (від підготовки до заняття до вирішення педагогічних завдань, від прогнозування і планування навчально-виховного процесу до інтуїції і імпровізації), тобто володіння педагогічною майстерністю.

Таким чином, культура педагогічної взаємодії розглядається як «фасилітаційна педагогічна взаємодія», що полегшує, сприяє, слугує, допомагає, просуває (від англ. «facilitate»). «Фасилітаційна педагогічна взаємодія є двостороннім процесом взаємного впливу учасників педагогічного процесу, в межах якого відбувається спільне особистісне зростання, а також розвиток суб'єктивності як студента, так і викладача» (Солодка, 2014, с. 6).

Отже, розглядаючи культуру педагогічної взаємодії як структуру із взаємовпливових складових (педагогічна культура, педагогічне спілкування і співпраця), визначимо основні **критерії** сформованості культури педагогічної взаємодії. Серед них:

- моральні якості;
- всебічний розвиток;
- педагогічна культура;
- знання і дотримання норм міжособистісного спілкування;
- педагогічна спрямованість;
- загальні риси сформованої та самодостатньої людини: цілеспрямованість, активність, динамічність, самоорганізованість, комунікативність, відкритість до нового, до творчості тощо.
- здатність до опанування оптимальним стилем спілкування (перспективним) та керування (демократичним);
- оволодіння механізмами впливу і спілкування (вербальним і невербальним);
- спрямованість на суб'єкт-суб'єктний, партнерський характер спілкування;
- вміння мотивувати та зацікавити студентів, залучити їх до добровільної участі у співпраці, співтворчості; володіння організаторськими здібностями (залучення кожного учасника до взаємодії);
- спонукання до саморегуляції поведінки та діяльності студентів; прогнозування, розуміння та оцінювання наслідків;
- прагнення до самовдосконалення: самоаналізу, самоконтролю, саморозвитку, самовиховання, самонавіювання тощо;
- потреба у пізнанні, дослідницькій діяльності, творчості.

Узагальнення критеріїв дає підстави для виділення **рівнів** сформованості культури педагогічної взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу університету: високого, середнього, низького.

Високий рівень: педагог схильний до педагогічної діяльності та має тверді педагогічні переконання, володіє і застосовує професійні, психологічні знання і майстерність. У такого педагогічного працівника переважає демократичний стиль – це стиль сильної, впевненої в собі

особистості (партнерська позиція «дорослий – дорослий»), яка однаково поважає як себе, так і вихованців. Всі види діяльності у ЗНО будує на основі діалогічної взаємодії. Такий викладач спілкується зі студентами на рівних, поважає індивідуальність кожного, намагається попереджати конфліктні ситуації, щоб уникнути конфліктів; організовує активну співпрацю зі студентами, мотивуючи їх до самоосвіти, створює оптимальні умови для розвитку професійних і особистісних якостей, для розкриття задатків і талантів; спроможний прогнозувати, планувати, аналізувати як індивідуальну, так і колективну взаємодію, разом з тим, досвід і знання допомагають звертатись до інтуїції та імпрровізації у вирішенні педагогічних завдань.

Це сформована та самодостатня особистість, яка має високі моральні та професійні якості (духовно багата, всебічно розвинута, справедлива, толерантна, врівноважена, тактовна, комунікативна, динамічна, відкрита до спілкування, творчості і всього нового тощо), постійно займається самовдосконаленням, дослідницькою діяльністю, методичною майстерністю. Бути таким педагогом складно, проте наполеглива праця над собою веде до самоактуалізації і самореалізації у професії і житті.

Середній рівень: такий педагог може бути професіоналом у своїй науковій дисципліні, але не володіти майстерністю взаємодії. Він може знати свій предмет, але не володіти певними технологіями зацікавлення і мотивування студентів. До активних форм взаємодії звертається обережно, безсистемно; на активну співпрацю зі студентами йде неактивно, без ентузіазму, і більшість конфліктів теж вирішує ситуативно. Духовний світ його обмежений, він, або занадто добрий, проте «не борець за справедливість», або скупий на емоції і щирість, або впевнений, що він завжди правий.

Такий педагог більше схильний або до ліберального стилю, або до авторитарного стилю (але не в повній мірі), сам він може оцінювати свій стиль як демократичний. Такий педагог відповідно або не впевнений до кінця у своїх силах й іноді боїться брати відповідальність або ініціативу, або занадто ініціативний і не залишає місця для ініціативи студенту, занадто опікується і контролює, не створюючи простору для самостійності студента, а отже, і умов для розкриття індивідуальності, задатків і талантів студента в повній мірі.

Серед таких викладачів є розумні, інтелектуально обдаровані фахівці-предметники, які досягли високого рівня знань, але не здатні до кінця зрозуміти психологію студентів, їм бракує умінь взаємодії як з колегами, так і з вихованцями. Часто такий педагог і не підозрює, що, перебуваючи з

вихованцями ніби на одному рівні, не одержує позитивного зворотного зв'язку.

Низький рівень: при такому рівні педагог відноситься до професії лише як до роботи, або без захоплення та самовіддачі, або із захопленням тільки собою. Переважно, це педагог не за покликанням. Низький рівень культури взаємодії характерний як для викладачів ліберального (переважає байдужість), так і для викладачів авторитарного стилю (батьківська позиція, суб'єкт-об'єктні відносини). Обидва стилі не є ефективними у плані результативної взаємодії під час спілкування і співпраці. Розвиток особистості вихованця, його здібностей, талантів, професійних якостей, знань і умінь гальмується, як при одному, так і при іншому стилі спілкування.

Перші виявляють байдужість до студентів, до їх успіхів і досягнень; вони не обтяжують себе і студентів проблемними, творчими завданнями, інтерактивними формами і методами навчання і спілкування; керують дослідницькими чи проектними роботами формально; не здатні до ефективного контролю і комунікації зі студентами, у конфлікті приймають позицію невтручання. Інші надмірно сконцентровані на своїй особистості, а не на особистості студента, студент для них лише об'єкт, який виконує його розпорядження, накази і завдання беззаперечно; студент ніколи не стане для такого викладача партнером у співпраці, він залишиться виконувачем завдань викладача і при навчальній, і при дослідницькій роботі; у спілкуванні такий викладач завжди правий і головний. Його мало цікавить внутрішній світ студента, або цікавить лише у вузькоспрямованій предметній діяльності. Він ніколи не визнає своїх помилок, безапеляційний у своїх рішеннях, тому часто конфліктний.

Зрозуміло, що представлені критерії і рівні культури взаємодії суб'єктів педагогічного процесу є умовними, авторськими, і не претендують на остаточну істину.

Висновки. Отже, під час дослідження визначено складові культури педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу, критерії і рівні сформованості культури педагогічної взаємодії. Складові культури педагогічної взаємодії (педагогічна культура, педагогічне спілкування, співпраця) взаємопов'язані та взаємозалежні поняття, наявність і урахування яких дає змогу викладачеві ефективно і результативно здійснювати навчально-виховний процес у ЗВО, з урахуванням критеріїв і рівнів сформованості такої взаємодії. Доведено вплив високого рівня культури педагогічної взаємодії на освітню, дослідницьку, виховну, організаційну, професійну діяльність і його роль в створенні особистості студента. Досягнення високого рівня взаємодії – це досягнення

майстерності і в управлінні освітнім процесом, і в результатах навчання і виховання.

Таким чином, сучасному педагогу слід постійно працювати над вдосконаленням культури педагогічної взаємодії, бути готовим до саморозвитку і самовиховання, аби не тільки відповідати критеріям вищого рівня сформованості культури педагогічної взаємодії, але і, перш за все, створювати умови для досягнення основної педагогічної мети – розвитку особистості вихованця як високодуховної людини і як висококваліфікованого професіонала.

Література

1. Бабич М. В. Педагогічна культура викладача вищого навчального закладу. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном: зб. наук. праць*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 77-80.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник [2-е вид, доп. і випр.]. Рівне: Волинські береги, 2011. 552 с.
3. Гринова М. В. Педагогічна культура викладача вищого навчального закладу. *Вища освіта України*. 2006. №4. С. 58-62.
4. Донцов А. В. Моральна культура вчителя: монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2008. 240 с.
5. Євтух М. Б., Черкашина Т. В. Культура взаємин: підручник. [3-тє вид., переробл. і допов.]. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2012. 340 с.
6. Рашидова С. С., Старовойтова О. В. Теоретична модель культури педагогічної взаємодії викладачів і студентів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. праць*. Северодонецьк: вид-во СХУ ім. В. Даля, 2018. Вип. 4(85). С. 186-197.
7. Солодка А. К. Кроскультурна взаємодія учасників педагогічного процесу вищих навчальних закладів: монографія. Миколаїв: Іліон, 2015. 424 с.
8. Солодка А. К. Фасилітація кроскультурної взаємодії: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Миколаїв: Іліон, 2014. 228 с.
9. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. К.: «Академвидав», 2006. 352 с.
10. Шевченко Г. П. Духовність особистості у вимірах культури, виховання та освіти: вибрані наукові статті. Київ: Видавництво «Педагогічна думка», 2017. 210 с.

References

1. Babych, M. V. (2014). *Pedahohichna kultura vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu. Modernizatsiia vyshchoi osvity v Ukraini ta za kordonom: zb. nauk. prats [Pedagogical culture of a teacher of a higher educational establishment]*. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka (ukr).
2. Honcharenko, S. U. (2011). *Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Encyclopedic Dictionary]*. [2-e vyd, dop. i vypr.]. Rivne: Volynski oberehy, 2011(ukr).

3. Hrynova, M. V. (2006). *Pedahohichna kultura vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu [Pedagogical culture of a teacher of a higher educational establishment]*. *Vyshcha osvita Ukrainy*, #4, 58-62 (ukr).
4. Dontsov, A. V. (2008). *Moralna kultura vchytelia: monohrafiia [The moral culture of a teacher: a monograph]*. Kharkiv: V. N. Karazina KhNU (ukr).
5. Ievtukh, M. B., & Cherkashyna, T. V. (2012). *Kultura vzaemyn: pidruchnyk [Culture of relationships: a textbook]*. [3-d ed., corrected and added]. Cherkasy: Publisher Chabanenko Yu. A. (ukr).
6. Rashydova, S. S., & Starovoitova, O. V. (2018). *Teoretychna model kultury pedahohichnoi vzaiemodii vykladachiv i studentiv [Theoretical model of culture of pedagogical interaction of teachers and students]*. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka: zb. nauk. prats*, #4(85), 186-197. Sievierodonetsk: Publishinh House of V.Dahl EUNU (ukr).
7. Solodka, K. (2015). *Kroskulturalna vzaiemodiia uchasykyv pedahohichnoho protsesu vyshchyykh navchalnykh zakladiv: monohrafiia [Cross-cultural interaction of participants in the pedagogical process of higher educational institutions: a monograph]*. Mykolaiv: Ilion (ukr).
8. Solodka, A. K. (2014). *Fasylytatsiia kroskulturalnoi vzaiemodii: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh za-kladiv [Facilitating Cross-Cultural Interaction: A Manual for Students for Students in Higher Educational Institutions]*. Mykolaiv: Ilion (ukr).
9. Fitsula, M. M. (2006). *Pedahohika vyshchoi shkoly: navch. posib. [Pedagogy of higher education: Teachers. manual]*. Kyiv: "Akademvydav" (ukr).
10. Shevchenko, H. P. (2017). *Dukhovnist osobystosti u vymirakh kultury, vykhovannia ta osvity: vybrani naukovi statti [Spirituality of personality in the dimensions of culture, education and education: selected scientific articles]*. Kyiv: Vydavnytstvo "Pedahohichna dumka" (ukr).

КУЛЬТУРА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СУБЪЕКТОВ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА, КРИТЕРИИ И УРОВНИ ЕЕ СФОРМИРОВАННОСТИ

С. С. Рашидова, О. В. Старовойтова

Серьезное значение приобретает проблема формирования культуры педагогического взаимодействия субъектов образовательного процесса вуза в современной нестабильной, противоречивой Украине. Поэтому авторы акцентируют внимание на том, что преподавателям необходимо понять свою роль в жизни каждого студента, научиться воспринимать каждого как личность и видеть в нем равноправного партнера в общении и сотрудничестве, а также учить своих воспитанников такому же равноправному отношению друг к другу. Преподаватель вуза должен не только давать знания, но и открывать, и развивать таланты, способности студента, создавать условия для самостоятельности, самовыражения и т. д. А это под силу только тому

преподавателю, который сам работает над улучшением, совершенствованием своего педагогического мастерства, повышением уровня культуры педагогического взаимодействия со студентами, коллегами и родителями воспитанников.

В статье рассмотрен компонентный состав культуры педагогического взаимодействия, а именно: педагогической культуры, педагогического общения и сотрудничества преподавателей и студентов высших учебных заведений. Представлены критерии, которые охватили вышеуказанные составляющие. На основе критериев разработаны уровни сформированности культуры педагогического взаимодействия субъектов образовательного процесса: высокий, средний и низкий. Охарактеризован каждый из уровней. Доказано влияние высокого уровня культуры педагогического взаимодействия на образовательную, исследовательскую, воспитательную, организационную, профессиональную деятельность, и определена его роль в создании личности студента. Достижение высокого уровня взаимодействия – это достижение мастерства и в управлении образовательным процессом, и в результатах обучения и воспитания – развитие личности воспитанника как высокодуховного человека и как высококвалифицированного профессионала.

Ключевые слова: культура педагогического взаимодействия, педагогическая культура, педагогическое общение, сотрудничество, критерии педагогического взаимодействия, уровни сформированности культуры педагогического взаимодействия.

THE CULTURE OF PEDAGOGICAL INTERACTION OF THE SUBJECTS OF THE EDUCATIONAL PROCESS, CRITERIA AND LEVELS OF ITS FORMATION

S. S. Rashydova, O. V. Starovoytova

The problem of formation of the culture of pedagogical interaction of subjects of the educational process of a higher education institution in a modern, unstable, controversial Ukraine acquires serious importance. Therefore, the authors accentuate that teachers need to understand their role in the life of each student, to learn to perceive each person as an individual and to see him as an equal partner in communication and collaboration, as well as to teach their students the same equal relationship to each other. A university teacher must provide knowledge, as well as discover and develop talents, student abilities, create conditions for self-expression, self-expression, etc. This can only be done by the teacher who himself works on improvement, improving their pedagogical skills, raising the level of culture of pedagogical interaction with students, colleagues and parents of students.

The article discusses the component structure of the culture of pedagogical interaction, namely: pedagogical culture, pedagogical communication, and cooperation of teachers and students of higher educational institutions. The criteria that covered the above-mentioned components are presented. On the basis of the criteria, the levels of formation of the culture of pedagogical interaction of the subjects of the educational

process are developed: high, medium, and low. Each level is characterized in the article. The influence of the high level of culture of pedagogical interaction on the educational, research, educative, organizational, and professional activities has been proved, and its role in creating the personality of a student has been determined. Achieving a high level of interaction is the achievement of excellence both in the management of the educational process, and in the results of training and education – the development of the personality of the pupil as a highly spiritual person and as a highly qualified professional.

Key words: Culture of pedagogical interaction, pedagogical culture, pedagogical communication, cooperation, criteria of pedagogical interaction, levels of formation of culture of pedagogical interaction.

Рашидова Світлана Станіславівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна). E-mail: svetlana101068@gmail.com

Rashydova Svitlana Stanislavivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy of Volodymyr Dahl East Ukrainian University (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: svetlana101068@gmail.com

Старовойтова Оксана Валеріївна – магістрантка Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна). E-mail: oksna.starovojtova@ukr.net

Starovoytova Oksana Valeriivna – undergraduate student of the Volodymyr Dahl East Ukrainian University (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: oksna.starovojtova@ukr.net

УДК: 378.011.3-051:373.2]:37.015.31-044.337-04736(045)

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

М. В. Роганова

ORCID 0000-0003-3616-2282

В статті розкриваються питання взаємодії освіти і культури, обґрунтовано основні положення культурологічного підходу як підґрунтя для реалізації практичних засад взаємозв'язку педагогічного освітнього простору та культури, розкрито важливу умову розвитку педагогічної освіти – культуровідповідність як засіб реалізації ідеї її гуманізації.

Доведено, що культурологічний підхід забезпечує взаємозв'язок культурно-духовних цінностей особистості студента та культурно-освітнього середовища, у якому виховання досліджується